

того, у процесі роботи учнів з піском відбувається гармонізація загального психоемоційного стану, формування навичок позитивної комунікації, удосконалення координації рухів, розвиток сенсорно-перцептивної сфери дитини, зокрема тактильно-кінестетичної чутливості, значно посилюється бажання дитини дізнаватись щось нове, експериментувати і працювати самостійно.

Література

1. Грабенко Т., Зінкевич-Євстигнєєва Т. Чудеса на піску / Т. Грабенко, Т. Зінкевич-Євстигнєєва. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2004. – 128 с.
2. Розвивальні ігри з водою та піском / Упоряд. Юрченко Н.Ф. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 207 с.
3. Федій О.А. Естетотерапія / О.А. Федій. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 256 с.
4. Федій О.А. Пісочна терапія у просторі професійної діяльності сучасного вчителя початкових класів / О.А. Федій // Вісник Житомирського ун-ту імені Івана Франка / гол. ред. П.Ю. Саух. – Вип. – 43. – Житомир : ЖДУ, 2009. – С. 96-101.
5. http://slovyanochka.at.ua/publ/igri_z_prirodnim_materialom/1-1-0-30.

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА

Москаленко О.М. (м. Полтава)

Найважливішим засобом екологічної освіти є організація різноманітних видів діяльності безпосередньо в природному середовищі, у світі природи. Дане положення вимагає створення «навчального кабінету в природі».

В даній статті ми звертаємо увагу на роль і значення екологічної освіти в розвитку педагогічного краєзнавства. Зокрема розглянемо період після воєнного часу і до кінця 20-го століття.

Навчальна екологічна стежка - спеціально обладнана в освітніх цілях природна територія, на якій створюються умови для виконання системи завдань, які організують і направляють діяльність учнів у природному оточенні. Завдання виконуються під час екскурсій, а також польового практикуму.

Маршрут екологічної стежки вибирається таким чином, щоб у ньому були представлені не тільки ділянки незаймані «дикі» природи, а й антропогенний ландшафт. Це дозволяє проводити порівняльне вивчення природного і перетвореного середовища, вивчати характер перетворюючої діяльності людини, вчитися прогнозувати всілякі наслідки такої діяльності.

У перші повоєнні роки (1946 - 1953) розвитку краєзнавства в школі, створенню системи педагогічного краєзнавства сприяє підвищення рівня освіти та посилення виховної роботи. У зміст краєзнавчої роботи все більше включалося вивчення природи рідного краю, проводилося ознайомлення з місцевим виробництвом в місті і селі, з суспільно-політичним і культурним життям регіону, формування ціннісних орієнтацій, світоглядних поглядів, вироблення готовності до вибору професії, виховання моральності, пізнавальної, трудової та громадської активності та самостійності. Широкого поширення набували колективні, групові та індивідуальні заняття в позаурочний час, краєзнавчі гуртки, екскурсії, туристичні походи. Учні вели самостійних спостереження в природі, вивчали рідний край у ході суспільно корисної роботи, збирали твори усної народної творчості та ін.

Зростання темпів розвитку науки, культури, модернізація освіти призводять до удосконалення і розвитку педагогічного краєзнавства в 1954 - 1964 рр.. Цьому процесу також сприяють нові орієнтири в розвитку соціальної і політичної сфери в країні. Школа ставала трудовою та політехнічною, зростав її

зв'язок з життям, успішно здійснювалися багато форм з'єднання навчання з продуктивною працею учнів, посилювалася виховна робота. У 50-60-ті роки шкільне краєзнавство стало масовим.

Подальше вдосконалення системи педагогічного краєзнавства відбувалося в 1965 - 1991 рр.. На початку цього періоду навчальні програми шкіл передбачали ґрунтовне вивчення місцевого матеріалу як складової частини курсів з історії, літератури, географії, природно-наукових дисциплін. Такий матеріал був дієвим засобом для підвищення ефективності навчання і виховання. Розширення сфери пізнавальної, трудової та громадської діяльності старшокласників у процесі засвоєння краєзнавчих занять збагачувало їх духовний світ, розвивало творчу активність і самостійність, формувало комунікативні навички ділового спілкування. У вивченні краєзнавчого матеріалу застосовувались заняття семінарського типу, які зазвичай присвячувалися актуальним і найбільш складним краєзнавчим проблемам. Позакласна та позашкільна краєзнавча робота в 70-80-ті роки широко використовувала різні форми індивідуальної діяльності, у тому числі і заняття дослідницького характеру. Широкого розповсюдження набуває туризм. Шкільне краєзнавство без туризму, як і шкільний туризм без краєзнавства. Вони чудово доповнювали і збагачували одне одного. Розвиток краєзнавства призвело до масового руху за створення шкільних краєзнавчих музеїв.

Ефективним для освоєння краєзнавчого матеріалу виявляється застосування у педагогічному процесі елементів цікавої науки. Новим у шкільному краєзнавстві з'явилося використання проблемного навчання. Воно розглядалося як спеціально організований вчителем спосіб взаємодії учня з проблемно запропонованим змістом навчання, в ході якого школярі знайомляться з об'єктивними протиріччями наукового знання та можливостями їх вирішення, вчать-ся мислити, творчо опановувати знаннями, а також вміннями і навичками самостійної роботи.

У 70-80-ті роки розвиток педагогічного краєзнавства пов'язують з новою течією у вітчизняній педагогіці і школі, а саме з розвитком екологічної освіти. Аналізуючи публікації і передовий досвід педагогів з даної проблеми можна зробити висновок, що найважливішим фактором вдосконалення педагогічного краєзнавства, спрямованого на формування екологічної культури учнів, було включення їх у різноманітні види пізнавальної, трудової, моральної, художньо-естетичної діяльності. Ця діяльність гармонійно поєднувалася в традиційні форми навчальної та позакласної роботи, орієнтована на вирішення завдань екологічної освіти і виховання, на посилення практичної спрямованості природоохоронної діяльності школярів, на активізацію їх самодіяльності і самостійності. У 70-80-ті роки краєзнавчий матеріал включався в факультативні програми екологічних курсів і практикумів, а також в програми закладів позашкільної освіти. Цей комплекс, що включав у себе екологічну освіту та виховання з використанням краєзнавства сприяли формуванню в учнів наукових основ охорони навколишнього середовища і природокористування, різних умінь і навичок поводження з природою. У розглянутий період в досвіді передових шкіл складалася нова форма використання краєзнавчого матеріалу в екологічній освіті - «екологічна стежка». Навчальна екологічна стежка представляла собою спеціально обладнану в навчально-виховних цілях природну територію, де створювалися умови для розширення знань і діяльності, пов'язаної зі збереженням природи, тобто місце для практикування. В публікаціях В.І. Горового, І.Д. Зверева, О.М. Захлебного, Є.Г. Петрова, А.В. Рибаківа, А.П. Сидельковського, М.Ф. Тертишнікова та ін, розкривається сутність і педагогічне значення екологічної стежки, дозволяє стверджувати, що пізнавальна діяльність учнів на цих об'єктах сприяла глибокому і усвідомленому засвоєнню краєзнавчого матеріалу. Актуальним є і в наші дні висновки педагогів-новаторів 70-80-х років про те, що екологічне виховання стає досить ефективним, коли в основу його стає

вись педагогічне краєзнавство.

У праці П. Іванова "Основи шкільного краєзнавства" (1977 рік), автор узагальнив досвід краєзнавчої роботи російських педагогів, провів систематизацію форм організації такої діяльності, а саме: пізнання рідного краю на навчальних курсах, робота в гуртках і факультативах, походи рідним краєм, організація роботи шкільних музеїв, наукові краєзнавчі дослідження, підбір краєзнавчих матеріалів і тому подібне – як на навчальних заняттях, так і в позаурочний час. Така робота, на думку П. Іванова, сприяла розвитку розуму, фантазії, активності мислення учнів, їх самостійності, творчості [1].

Отже, розвиток педагогічного краєзнавства нерозривно пов'язаний з впровадженням в освіту природничих дисциплін. Історично так склалося що краєзнавство в післявоєнний час включало в себе вивчення місцевого досвіду трудової діяльності, згодом стали впроваджувати вивчення навколишнього середовища і логічним продовженням цього процесу було виникнення ряду дисциплін в шкільний курс та дослідження нових проблем, наприклад, впливу людської діяльності на навколишнє середовище. Таким чином формувалася екологічна освіта, що дала неоціненний вплив на розвиток педагогічного краєзнавства. Втіленням такого союзу стала нова течія в науці «екологічна стежка», вивчення якого має багато перспектив для науки та виховання молоді.

Література

1. Іванов П.В. Основи шкільного краєзнавства : учеб. пособ. / Павел Владимирович Иванов. – Петрозаводск : ПГУ, 1977. – 106 с.
2. Краєзнавство: пособ. для учителя / [Даринський А. В., Кривонос Л. Н., Круглова В.А. Луканенкова В.К.]; под ред. Анатолия Викторовича Даринского. – М. : Просвещение, 1987. – 158 с.
3. Міщенко Т.М. Педагогічні основи підготовки майбутніх учителів до краєзнавчої роботи в сільській школі : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Міщенко Тетяна Михайлівна. – Черкаси, 2001. – 243 с.
4. Ремизова Н.И. Учебная экологическая тропа на пришкольном участке. // Биология в школе. – 2000 – №6 – С. 43-47.

ДОСВІД ДОПРОФІЛЬНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ В СІЛЬСЬКІЙ ШКОЛІ

Оніпко В.В. (м. Полтава)

Для успішного соціально-економічного реформування суспільства, у тому числі й сільськогосподарського виробництва, необхідно всебічно використовувати такий потужний соціокультурний чинник, як освіта. Сучасні модернізаційні перетворення в сільськогосподарському виробництві передбачають зміни в освіті, насамперед – у її змісті, який має відповідати на запити, що виникають у процесі реформування, пред'являють якісно інші функціональні вимоги до людей, які займаються сільськогосподарською працею. Їм необхідно бути конкурентоспроможними на ринку праці, володіти вміннями приймати важливі рішення економічного, юридичного і морального характеру; від них потрібна компетентна організація не тільки колективної, а й індивідуальної діяльності, а також уміння осмислювати технологічні процеси і творчо виконувати роботу. Виховання нового покоління землеробів, які володіють високою професійною мобільністю та великою соціальною відповідальністю багато в чому залежить від постановки початкової сільськогосподарської освіти в школі. Тому одним з найважливіших завдань сільської школи в наш час є допрофесійна сільськогосподарська освіта економічно, екологічно та біологічно грамотних фермерів, сільськогосподарських робітників і фахівців, власників особистих підсобних